

Vergaderjaar 2014–2015

34 137

Verslag van een werkbezoek aan Berlijn door een delegatie van de commissie Defensie

Nr. 1

VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK VAN EEN DELEGATIE UIT DE VASTE COMMISSIE VOOR DEFENSIE AAN BERLIJN OP 1 DECEMBER 2014

Vastgesteld op 22 januari 2015

Op maandag 1 december 2014 bracht een delegatie van de vaste Kamercommissie voor Defensie een werkbezoek aan Berlijn. De delegatie bestond uit de leden Ten Broeke (voorzitter, VVD), Günal-Gezer (PvdA), Jasper van Dijk (SP), Knops (CDA) Hachchi (D66) en delegatiegriffier Röling. Het bezoek stond in het teken van kennismaking en het aanhalen van de banden met leden van de Bondsdag, één van de Staatssecretarissen van Defensie en met de *Wehrbeauftragte*. Daarnaast werd de delegatie ontvangen en gebriefd door Z.M. ambassadeur Van Daalen.

De delegatie dankt de Nederlandse ambassade te Berlijn voor de goede voorbereiding en begeleiding van het bezoek.

De voorzitter van de delegatie,
Ten Broeke

De griffier van de delegatie,
Röling

Briefing van de Nederlandse ambassade

Tijdens de lunch op de ambassade met uitzicht op de Spree informeerde ambassadeur Van Daalen de delegatie over de Duitse politieke actualiteit. Speciale aandacht daarbij was er voor de behandeling van defensieonderwerpen door de Bondsdag en in het publieke debat. Defensieattaché Kol. Baron en plaatsvervangend hoofd van de politieke afdeling Kooij gingen in op de Nederlands-Duitse samenwerking bij de missies naar Kunduz (Afghanistan). Ook de Nederlands-Duitse militaire samenwerking, zoals de fusie van de Luchtmobiele Brigade met de *Division Schnelle Kräfte*, werd besproken.

Gesprek met vice-voorzitter van de *Kommission zur Überprüfung und Sicherung der Parlamentsrechte*

De delegatie ontmoette vervolgens Walter Kolbow, de vice-voorzitter van de *Kommission zur Überprüfung und Sicherung der Parlamentsrechte bei der Mandatierung von Auslandseinsätzen der Bundeswehr* voor een gesprek over parlementaire besluitvorming in beide landen. Kolbow is oud-staatssecretaris van Defensie en voormalig Bondsdaglid. Hij schetste dat het Duitse wettelijk kader voor uitzending van de strijdkrachten in 1955 in de Grondwet is vastgelegd. Het voorziet in het verdedigen van het eigen grondgebied, internationale uitzendingen binnen de kaders van de VN, NAVO of EU of «om de vrede zeker te stellen».

Het debat in Duitsland gaat over de vraag of de wettelijke bepalingen uit 1955 nog toereikend zijn voor succesvol omgaan met de crises van de 21e eeuw. De context waarin de *Bundeswehr* opereert is immers diverser geworden door verdergaande samenwerking in verbanden als de NAVO en de EU en het grote aantal crises waarop de *Bundeswehr* wordt gevraagd te reageren. De *Kommission* bereidt een advies voor over de wenselijkheid van aanpassing van het *Parlamentsbeteiligungsgesetz* dat ziet op de manier waarop Duitse troepen kunnen worden uitgezonden. Het is goed mogelijk dat een ruimer wettelijk kader in een aangepast *Parlamentsbeteiligungsgesetz* wordt voorgelegd aan het Constitutioneel Hof in Karlsruhe ter toetsing aan de Grondwet. Een aanpassing van de Grondwet zal heel goed vereiste kunnen blijken te zijn. Dat valt echter buiten het mandaat van de *Kommission*, zo zei Kolbow.

De *Kommission* bestaat uit «elder statesmen», hoge militairen en academici. De oppositie is echter niet vertegenwoordigd in de *Kommission*. De reden hier is dat de oppositie lijkt te vrezen voor een uitholling van de parlementaire controle op de inzet van de strijdkrachten en in sommige gevallen principieel tegenstander is van inzet van Duitse strijdkrachten buiten de landsgrenzen. Daarom acht zij een aanpassing van de bestaande wettelijke kaders onwenselijk.

Naast het Duitse (grond)wettelijk kader kwam in het gesprek ook de parlementaire controle zoals gewaarborgd in de Nederlandse Grondwet (art. 100) aan de orde.

Gesprek met *Wehrbeauftragte*

De *Wehrbeauftragte* ontving de delegatie op zijn kantoor nabij de Bondsdag. Het ambt van *Wehrbeauftragte* is verankerd in de Duitse Grondwet. De *Wehrbeauftragte* dient de Bondsdag als hulporgaan bij de parlementaire controle en hij wordt bij meerderheid van alle stemmen, de zogenaamde *Kanzlermehrheit*, gekozen. Zijn wettelijke opdracht is om de «innere Führung»-doctrine te beschermen. Deze doctrine is niet los te zien van de Duitse geschiedenis en strekt ertoe dat soldaten zichzelf zien als

staatsburgers in uniform: zij voeren hun militaire taken uit in het besef onlosmakelijk met de rechtsstaat en democratische waarden verbonden te zijn. Het ambt laat zich zowel met de Nederlandse Inspecteur-Generaal der Strijdkrachten als met de ombudsman vergelijken.

Königshaus begon het gesprek met het uitspreken van zijn waardering voor de goede militaire samenwerking tussen Nederland en Duitsland. Daarbij prees hij in het bijzonder de samenwerking in Noord-Afghanistan en de aanpakkersmentaliteit die de Nederlanders daar ten beste gaven. Daarna ging hij in op de bijzonderheden van zijn ambt.

Königshaus heeft spreekrecht bij de vergaderingen van de commissie Defensie, die hij altijd bijwoont. De *Wehrbeauftragte* dient ervoor te zorgen dat soldaten, met inachtneming van het belang van missies, dezelfde rechten genieten als gewone burgers. Dat betekent veel aandacht voor het recht op *körperliche unversehrtheit* (lichamelijke integriteit) tijdens missies. De *Wehrbeauftragte* rapporteert jaarlijks aan de Bondsdag over zijn werkzaamheden. De Minister van Defensie dient de rapportage van de *Wehrbeauftragte* punt voor punt schriftelijk te beantwoorden.

De werkomstandigheden van Duitse militairen zijn niet alleen waar het uitzendingen betreft een frequent onderwerp van gesprek, ook de aantrekkelijkheid van de *Bundeswehr* als werkgever is onderwerp van discussie. Ook militairen die binnen de landsgrenzen gelegerd zijn worden relatief vaak overgeplaatst. Aangezien het hoofdkwartier van de *Bundeswehr* en de diverse bases over het hele land verspreid zijn, heeft dat jaarlijks – of vaker – verhuizingen voor militairen en hun gezin tot gevolg. Ook secundaire arbeidsvoorwaarden zoals deeltijdwerken en kinderopvang zijn nog niet in zwing bij de *Bundeswehr*. Om te concurreren met de civiele sector zijn wel een aantal premies en toelages verhoogd.

De gecombineerde ombuds- en inspectiefunctie komt internationaal gezien weinig voor, maar Königshaus heeft regelmatig contact met ombuds- en inspectiecollega's in andere landen. In het bijzonder met landen waarmee Duitsland militair samenwerkt, zoals Nederland, Frankrijk en Polen.

Gesprek met Staatssecretaris Brauksiepe

Ook het gesprek met Staatssecretaris Defensie, Dr. Ralf Brauksiepe, begon met woorden van waardering voor de Nederlands-Duitse militaire samenwerking. Brauksiepe stelde dat we getuige zijn van een veranderende mentaliteit: geld uitgeven aan bewapening is weer bespreekbaar. Waar jarenlang op de strijdkrachten kon worden bezuinigd vragen veel mensen zich nu af waarom Duitsland zijn bewapening zo heeft verwaarloosd.

Brauksiepe onderstreepte dat de inzet van Duitse troepen in het buitenland en de parlementaire besluitvorming daaromtrent niet los te zien is van de Duitse geschiedenis. Hetzelfde geldt volgens hem voor de tijd voor een zorgvuldige besluitvorming die altijd wordt genomen in de Bondsdag.

Een grotere rol voor Duitsland op het wereldtoneel lijkt dan ook slechts stapsgewijs mogelijk. Toch zijn er stappen waarneembaar. In 1989 had de Bondsrepubliek nog 495.000 soldaten die allemaal in Duitsland gelegerd waren. In 2014 zijn het er 185.000, waarvan er 5.000 op uitzending zijn in het buitenland. De afspraak bij de NAVO-top in Wales, om 2% van de begroting aan Defensie uit te geven, is volgens Brauksiepe eerder een moreel richtsnoer dan een politieke verplichting. Daarbij tekende hij aan dat de regering-Merkel voor het eerst sinds 1969 een begroting had opgeleverd die quitte speelt en waarbij de defensieuitgaven iets oplopen.

Ook het IT-project Herkules kwam ter sprake. De Staatssecretaris en zijn staf schetsten hoe IT-projecten lange tijd als «eilandjes» functioneerden. De projecten werden onafhankelijk van elkaar aanbesteed en uitgevoerd, waardoor systemen niet geïntegreerd konden functioneren. In 2006 is daarom een publiek-privaat partnerschap opgericht die als dienstverlener voor Defensie werkt en zorg draagt voor de IT-systemen die dagelijks gebruikt worden (i.t.t. apparatuur die mee gaat op uitzendingen). Het project bedient inmiddels 1300 locaties en drie datacentra van de *Bundeswehr*. Herkules heeft er volgens de Staatssecretaris en zijn staf voor gezorgd dat de kosten inzichtelijker zijn geworden en procedures verbeterd. Ook de beschikbare middelen worden efficiënter ingezet. Een neveneffect van het project is dat marktpartijen en Defensie van elkaars standaarden (eisen aan processen en producten) hebben geleerd: hoewel Defensie soms voor de markt ongebruikelijke vereisten kent, bleek dat marktoplossingen niet per definitie ongeschikt zijn voor toepassing binnen de Duitse Defensie.

Diner met *Verteidigungsausschuss*

Ter afsluiting van het bezoek ontving de *Verteidigungsausschuss* de delegatie in de *Parlamentarische Gesellschaft* voor een diner. Van Duitse zijde waren aanwezig: voorzitter Bartels (SPD) en de leden Otte (CDU), Arnold (SPD) en Brugger (Bündnis 90-Die Grünen).

Tijdens het diner passeerde een veelheid aan onderwerpen de revue. Er werd uitgebreid gesproken over de verschillen tussen de Nederlandse art. 100-procedure en de Duitse procedures. Er is geen onverdeeld enthousiasme voor het Nederlandse model: sommigen zijn overtuigd van het nut om soms snel tot een beslissing tot uitzending te komen, anderen wijzen op de Duitse geschiedenis en willen de bestaande waarborgen behouden, nog anderen wijzen zelfs iedere Duitse buitenlandse militaire missie af.

Voorzitter Bartels schetste dat Europa het cumulatief hoogste aantal soldaten (1,2 miljoen) en de grootste defensiebegroting (EUR 190 miljard) heeft, maar dat het dat noch uitstraalt noch zich ernaar gedraagt.

Ter sprake kwam ook het gezamenlijk optrekken op het gebied van inkoop van materieel. Hierbij werd aangetekend dat de markt beperkt is: voor veel soorten materieel zijn slechts een beperkt aantal leveranciers beschikbaar (straaljagers, tanks, schepen). Hoe kleiner de producent, hoe hoger vaak de kosten voor onderhoud na de initiële aankoop.

Tot slot kwam ook het Herkules-IT-project ter sprake. Het project is uitbesteed aan een publiek-privaat-partnerschap. Mede door reorganisaties bij de *Bundeswehr* moeten onderdelen van het contract worden heronderhandeld. Hoewel onder de streep de resultaten positief zijn, is wisselen van partner gedurende de looptijd vanwege de omvang van het project geen realistische optie en is van aanbesteden slechts beperkt sprake.

Aan het einde van het bezoek werd bekend dat de heer Bartels, voorzitter van de commissie voor Defensie van de Bondsdag, de heer Königshaus zal opvolgen als *Wehrbeauftragte*.